

Bartoněk, Antonín

Písmo a hlásky

In: Bartoněk, Antonín. *Písmo a jazyk mykénské řečtiny (1400-1200 př. Kr.)*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2007, pp. [67]-100

ISBN 9788021044272

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/123729>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PÍSMO A HLÁSKY

V. Systém lineárního písma B

Lineární písmo B obsahovalo:³³

A. *Sylabogramy*, tj. fonologické slabičné znaky:

B. *Ideogramy* čili logogramy, tj. piktografické znaky celých pojmů:

C. *Pomocné znaky*, a to jednak *oddělovníky* slov v podobě svislých čar za poslední slabikou slova, jednak *verifikační značky* v podobě křížku k označení provedené kontroly položek.

2

Obr. 35. Písenný systém lineárního písma B. 1 – lineární B slabičné znaky (*Dow 1971, CAH³, II 1, str. 21, obr. 5*); znaky označené jen číslem nejsou dosud spolehlivě rozlušťeny); 2 – vybrané ideogramy; 3 – nejdůležitější znaky pro čísla; 4 – příklad lineárního B textu.

³³ Srov. tab. 35, 4

Naproti tomu v lineárním písmě B neexistovaly tzv. determinativy, tj. speciální odkazovací znaky, zařazující příslušné slovo do určité sémantické třídy (božstva, zvířata, krajiny, ekonomické produkty atd.).

Ideogramy sice představují starší vrstvu ve vývoji písemných systémů, avšak hlavním jádrem egejských písemných systémů jsou sylabogramy, tj. znaky slabičné. Ideogramy v nich měly spíše druhotnou funkci, potřebnou k zařazení textu do systému pořizovaných dokladů, příp. ke konkrétní kvantitativní orientaci (v případě číselných a měrných označení).

A. Sylabogramy, slabičné znaky

Slabičný text lineárních dokumentů je psán ve skupinách slabičných znaků; jednotlivá slova jsou oddělována svislými čarami. Jednotlivé sylabogramy jsou v edicích zachycovány v konvenčních, latinkou psaných slabičných hodnotách. Tuto „latinskou“ transliteraci (např. te-o-jo do-e-ro) musíme číst podle tzv. Ventrisových „ortografických pravidel“, tj. převádět ji do podoby pravděpodobné „mykénsko-řecké“ výslovnosti (např. *the(h)ojjo do(h)elos* „služebník boha“). Pokud příslušný sylabogram nebyl dosud plně interpretován, píšeme při transliteraci jen pořadové číslo znaku (podle *E.L. Bennetta*, obr. 28, příp. tab. 37, 1). Pokud některé dvojice nebo trojice sylabogramů vykazují touž slabičnou hodnotu, upřesňuje se jejich „latinská“ transliterace pomocí číselných indexů (např. ra, ra₂, ra₃). Jak vyplývá z kapitoly 4, jsou v edicích sylabogramy téhož slova často spojovány vodorovnými čárkami. Svislé čárky, oddělující slova, bývají někdy vynechávány, zvláště u některých kratičkových spojek, částic apod. To se týká např. záporné částice o-u, např. o-u-di-do-si = *ou didonsi* (att. διδόνσι) „nedávají“, spojky -qe *k^we* „a“, např. v me-ta-qe *meta k^we* „a s“ (srov. τε und lat. -que), odporovací částice -de *de* nebo vztažného adverbia, příp. částice o- (*h*)ō(*d*), (*h*)ō(*s*), např. v o-wi-de (*h*)ō(*s*) *wide* „tak viděl“; takováto slova se v písmě nikdy neoddělují. Ale srov. i případy jako to-so-pa-te *tos(s)oi pantes* „všichni dohromady“; anebo naopak odděleně a-pu ke-ka-u-me-ṛo[*apukekaumenos* „spálený“.

Slova psaná v lineárním textu menším písmem bývají i v edicích psána menšími typy (anebo bývají oddělována od ostatního textu šikmými čarami: /). Jednotlivé řádky dokumentu bývají číslovány (.1, .2, .3), těsně pod sebou psané řádky nesou někdy označení a, b (tj. např. .1a, .1b). Dodatečně vyškrabaný znak nebo slovo bývá tištěno ve dvojitých hranatých závorkách. Další textově kritické drobnosti viz dále u *Ventrise – Chadwicka, Documents*² 1973, str. 153nn.).

Sylabogramy se v textech lineárního písma B mimoto příležitostně vyskytují i v těchto třech dalších typech případů:

1. Některé sylabogramy si podržely ještě svůj původní ideografický význam, např. znak č. 30 znamená buď slabiku NI nebo jako ideogram označuje „fík“ (srov. str. 81).

2. Mnohé sylabogramy vystupují jako zkratky důležitých sylabických slov, např. sylabogram NE jako zkratka pro *newos* „nový“ (*ne*. v textu) nebo PA pro *palaj(j)os* „starý“ (*pa*. v textu); srov. 2.b na str. 84n.

3. Hláskový charakter sylabogramů je využit i v tzv. „monogramech“, v nichž se několik sylabogramů vertikálně spojuje do zvláštního obrázkového komplexu (srov. 2.a na str. 84).

A.A) Sylabář

Dnešní stav lineárního B sylabáře vysvětluje z obr. 26 (str. 50), 31 (str. 54), 35, 1 (str. 69).

Jednotlivé sylabogramy vyjadřují téměř ve všech případech buď hláskovou hodnotu „souhláska + samohláska“ nebo „nulová souhláska + samohláska“. Jen výjimečně (u tzv. dubletních sylabogramů; viz tab. 26, sloupec 6–8) se objevuje buď skupina souhlásek na začátku sylabogramu anebo diftong na konci sylabogramu. Nikdy však sylabogram nezachycuje jen samostatnou souhlásku nebo tzv. zavřenou slabiku (souhláska + samohláska + souhláska, příp. samohláska + souhláska).

Inventář sylabogramů obsahuje dnes cca 90 slabičných znaků (případně 89, pokud pokládáme znak č. 35 za pouhou variantu znaku 34, a pouze 87 znaků, pokud vypustíme problematická čísla 84 a 88). Z těchto 87–90 znaků se zatím podařilo v 73 případech určit jejich slabičnou hodnotu s plnou jistotou (srov. prvních 8 sloupců na tab. 28), několik dalších slabičných interpretací platí jako více či méně přijatelné a na seznamech sylabogramů bývají označovány otazníky (viz tab. 31 na str. 54), ale i tyto interpretace bývají v zásadě pokládány za problematické a místo nich se zpravidla uvádí jen pořadové číslo znaku (viz tab. 26 na str. 50, sloupce 9–10).

O novém thébském sylabogramu *92 (?) viz *Thèbes* 2002, str. 361.

A.B) Základní sylabogramy

Celkový počet sylabogramů je na první pohled poměrně vysoký, srovnáme-li jej s předpokládaným fonologickým systémem mykénštiny, který při svých 13 souhláskách a 5 samohláskách by vystačil s 65 znaky (srov. tab. 26, sloupec 1–5). Přitom ještě znaky JI, JU, QU, WU, ZI a ZU v tabulce chybějí (JI se

možná skrývá pod znakem č. 65, ZU pod znakem 79, a ZI pod č. 19). Zbývající znaky označuje označujeme jako „dubletní sylabogramy“.

A.C) Dubletní sylabogramy

V cizích jazycích se jim říká „Sondersyllabogramme“, „Komplexlaute“, „Zusatzzeichen“, „Optional Signs“, „Segni fuori sistema“ atd. (srov. tab. 26, sloupec 6–8), anebo zatím zůstaly bez konkrétního označení (srov. tab. 26, sloupce 9–10).

Hodnoty většiny rozluštěných dubletních sylabogramů mají na počátku souhláskovou skupinu, jejímž druhým prvkem je *j* nebo *w* (srov. níže sloupce I–II). Mezi šesti zbývajících dubletními sylabogramy (sloupec III) figurují tři diftongy ($A_3 = ai$, $AU = au$, $RA_3 = rai$), jeden znak s aspirovaným nebo palatalizovaným náslovím ($A_2 = ha$, příp. *ja*) a dva se znělou nebo aspirovanou okluzívou ($PU_2 = phu$, příp. *bu*; $TA_2 = tha?$):

Dubletní sylabogramy

I.	II.	III.
Souhláska + <i>w</i> + Vokál	Souhláska + <i>j</i> + Vokál	Další případy
71 DWE = <i>dwe</i>	62 PTE = <i>pte</i> < * <i>pje</i>	25 $A_2 = ha$ (<i>ja</i>)
90 DWO = <i>dwo</i>	76 $RA_2 = rja$	43 $A_3 = ai$
48 NWA = <i>nwa</i>	68 $RO_2 = rjo$	85 AU = <i>au</i>
87 TWE = <i>twe</i>		33 $RA_3 = rai$
91 TWO = <i>two</i>		29 $PU_2 = phu$ (<i>bu</i>)
		66 $TA_2 = tha?$

Vznik dubletních sylabogramů souvisí s rozdíly mezi jazykem, pro nějž vzniklo lineární písmo A, a mezi řečtinou, která psala lineárním písmem B. Do detailů však nelze vznik těchto rozdílů sledovat. Přímoú předlohou lineárního písma B mohla být nějaká dnes neznámá varianta lineárního písma A.

Závěr: Zatímco dubletní znaky typu I a II mohou být aspoň zčásti fosilním zbytkem staršího lineárního A systému, vznikly asi znaky typu III teprve v průběhu vytváření lineárního písma B.

A.D) Ortografická pravidla

Sylabář lineárního písma B se skládal téměř výlučně z hláskových hodnot pro čisté vokály (A, E, ...) a pro otevřené slabiky typu souhláska + samohláska (MA, ME, ...). To předpokládá, že lineární písmo A vzniklo pro účely jazyka bez souhláskových skupin a bez koncových souhlásek. Když bylo písmo přijato

jako vzor k zachycování řečtiny, musela se postupně vytvářet pravidla k zachycování i tamějších souhláskových, příp. i jiných zvláštností. Tato pravidla formuloval již *M. Ventris* ve svém zásadním článku z JHS 1953 (srov. i obr. 36 na str. 77):

1. Samohlásky

a) Dlouhé vokály nejsou od krátkých nijak rozlišovány:

po-me = *poimēn* [nom. sing.] (srov. ποιμήν),

po-me-no = *poimenos* [gen. sing.] (srov. ποιμένος).

b) Mezi *i*, *u* a následujícím vokálem jiné kvality zpravidla vzniká přechodová souhláska, značená sylabogramem série J-, W-:

i-ja-te = *iātēr* (srov. homérské ἱητήρ),

a-re-ku-tu-ru-wo = *Alektruōn* (srov. ἄλεκτροών), ale

i-e-re-u vedle i-je-re-u = (*h*)i(*h*)ereus (srov. ἱερεύς).

Bez výjimky to platí o adjektivech na *-ios*:

ko-no-si-jo = *Knōs(s)ioi* [nom. plur. adj.] (srov. Κνωσ(σ)ός).

2. Diftongy

a) Před souhláskami se *i*-ové diftongy obvykle píší bez své *i*-ové složky, kdežto u *u*-ových diftongů se tato složka obvykle vyznačuje (zejména na konci slova):

e-ra-wo = *elaiwon* (srov. ἔλαιον),

re-ḡo-me-no = *leik^womenoi* (srov. λειπόμενοι) [part. prez. med.],

po-me = *poimēn* (srov. ποιμήν),

e-ke = *ekhei* (srov. ἔχει od ἔχω),

ke-ka-u-me-ḡo[= *kekaumenos* (srov. κεκαυμένος) [part. perf. pas.],

ze-u-ke-si = *dzeuges(s)i* [dat. plur.] (srov. ζεύγεσσι),

a-ro-u-ra = *arourans* [ak. plur.] (srov. hom. ἄρουρα),

i-(j)e-re-u = (*h*)i(*h*)ereus (srov. ἱερεύς), ale

ko-to-i-na vedle ko-to-na = *ktoinā* (srov. κτοῖνα; u Hésychia).

b) před vokály nemohou druhé složky *i*-ových a *u*-ových diftongů stát přímo, musí před nimi vznikat přechodová hláska *j* nebo *w*, která s druhou složkou diftongu *de facto* tvoří geminátu *jj* nebo *ww*:

i-je-re-ja = (*h*)ierejja.

c) Diftong *ai* bývá před tautosylabickým *s* zachycován v plné míře:

pa-i-to = *Phaistos* (srov. Φαιστός).

d) Diftong *ai* bývá na počátku slova psán zvláštním sylabogramem č. 43 ($A_3 = ai$) a po předchozím *l*, *r* bývá vyjadřován znakem č. 33 ($RA_3 = rai$):

a₃-ka-sa-ma = *aiksmans* [ak. plur.] (srov. hom. αἰχμή),

e-ra₃-wo = *elaiwon* (srov. ἔλαιον) (vedle e-ra-wo).

e) Diftong *au* bývá na začátku slova zpravidla psán znakem č. 85 (AU):
au-to-jo = *autojjo* (srov. αὐτός).

3. Souhlásky

a) V zásadě se nerozlišuje mezi neznělými, znělými a aspirovanými *okluzívami*; při transkripci se však používá v podstatě příslušné latinkou psané neznělé slabiky. Jedinou výjimku tvoří dentální řada D-, která má svou vlastní sérii. Platí tedy pravidlo, že okluzívy

<i>p, b, ph</i>	(labiály) se vyjadřují znaky	P-ové řady,
<i>t, th</i>	(dentály) se vyjadřují znaky	T-ové řady,
<i>d</i>	se vyjadřuje znaky	D-ové řady,
<i>k, g, kh</i>	(veláry) se vyjadřují znaky	K-ové řady,
<i>k^w, g^w, k^wh</i>	(labioveláry) se vyjadřují znaky	Q-ové řady.

Příklady:

pa-te = *patēr* (srov. πατήρ),
pa-ka-na = *phasgana* [nom. plur.] (srov. hom. φάσγανον),
tu-ka-te = *thugatēr* (srov. θυγάτηρ),
-do-so-si = *dōsonsi* (srov. δώσουσι) [3. plur. ind. fut. akt.],
ka-ko = *khalkos* (srov. χαλκός),
ka-ra-we = *graiwes* nebo *grāw(w)es* [nom. plur.] (srov. γραιῦς),
qo-u-ko-ro = *g^woukoloi* [nom. plur.] (srov. βουκόλος),
a-pi-qo-ro = *amphik^woloi* [nom. plur.] (srov. ἀμφίπολος).

b) Totéž platí i o *afrikátách*, které bývají tradičně vyslovovány jako *ts, dz*, ale psány sylabogramy jediné Z-ové řady (srov. str. 97n.):

me-zo = *medzōs* < *megjōs [nom. sing.] (srov. však ion. μέζων, -ον),
ka-zo-e = *katso(h)es* < *kakjoses [nom. plur.] (srov. καίους).

c) Likvidy *l* a *r* nejsou v grafice rozlišovány, nýbrž společně zachycovány v jediné R-ové řadě:

e-re-u-te-ro = *eleutheros* (srov. ἐλεύθερος).

d) Předpokládané mykénské *h*, vzniklé ze *s* na začátku nebo uvnitř slova před vokálem, je zvláště v Pylu zpravidla před následujícím *a* zachycováno znakem č. 25 (A₂ = *ha*); v Knóssu tu stává základní sylabogram č. 8 (=A):

a₂-te-ro = *hateron* < *sm_g-terom [ak. sing. neut.] (srov. att. ἕτερος, dór. ἄτερος),

pa-we-a₂ = *pharweha* < **-esa* (srov. hom. φᾶρος) vedle
pa-we-a = *pharwe(h)a*.

4. Souhlásky v souhláskových skupinách

Pro transkripci souhláskových skupin platí často speciální pravidla:

a) Gemináty se píší jednoduchými znaky:

e-ra-pe-me-na = (h)e(h)rap(h)menā [nom. sing. fem. aj., part. perf. pas.]
(srov. ἑρραμμένος od ῥάπτω).

b) Některé souhláskové skupiny se příležitostně vyjadřují „dubletními“ sy-
labogramy: č. 71 (DWE), 90 (DWO), 87 (TWE), 91 (TWO),

48 (NWA), 62 (PTE, pův. PJE), 76 (RA₂ = rja/lja), 68 (RO₂ = rjo/ljo):

pte-re-wa = ptelewās [gen. sing.] (srov. hom. πτελέη) vedle

pe-te-re-wa,

a-ke-ti-ra₂ = akestrjai?, askētrjai? vedle

a-ke-ti-ri-ja = akestriai?, askētriai? (srov. ἀκέστρια).

Skupinou znaků TI-RA₂ se asi vyjadřuje monosylabické *-trja*, které bylo zřejmě kratší výslovnostní variantou bisylabického *-tria*.

c) Většinou však bývá element souhláskové skupiny vyjadřován jediným sy-
labogramem, a to i za cenu vzniku tzv. „mrtvých“ vokálů, to znamená sa-
mohlásková složka prvního sylabogramu souhláskové skupiny neměla reálnou
hodnotu. Volba „mrtvého“ vokálu byla určována zpravidla reálným vokálem
následující slabiky (před vyslovovaným *w* se často psalo *u*; skupina *-wj-* se
často psala jako *-wij-*:

a₃-ka-sa-ma = aiksmans [ak. plur.] (srov. hom. αἰχμή),

ko-no-so = Knōs(s)os (srov. Κνωσ(σ)ός),

ka-ra-te-ra = krātēra [ak. sing.] (srov. κρατήρ),

ti-ri-po-de = tripode [nom. du.] (srov. τρίπο(υ)ς),

a-re-ku-tu-ru-wo = Alektruōn (srov. ἄλεκτρούων),

qi-ri-ja-to = k^wriato [3. sing. aor.] (srov. ἐπρίατο),

a-ra-ru-wo-a = arārwo(h)a [nom. plur. n., part. perf. akt.] (srov. hom.
ἄρρωός),

te-tu-ko-wo-a = tetukhwo(h)a [nom. plur. n., part. perf. akt.] (srov. hom.
τετευχός),

o-da-ke-we-ta = odakwenta [nom. plur. n., adj. od ὀδοός] vedle o-da-ku-
we-ta,

me-wi-jo = mew(i)jōs [nom. sing. m. f. n.] (srov. μείων, μεῖον) vedle me-u-jo.

d) Pravidlo c) má důležitou výjimku: Hlásky *r*, *l*, *m*, *n*, *s* nebývají před
následující souhláskou zachycovány (to platí i o hlásce *s-* na začátku slova);
jen souhláskové skupiny *nw*, *sw*, *sm*, *mn* se dosti často zachycují v plném
znění:

pa-we-a₂/pa-we-a = pharwe(h)a [nom. plur.] (srov. hom. φῆρος),

ka-ke-u = *khalkeus* (srov. χαλκεύς),
 a-pi-me-de = *Amphimēdēs* (srov. Ἀμφιμήδης),
 e-ko-si = *ekhonsi* (srov. ἔχουσι),
 ke-se-nu-wi-ja (nebo -ni-wi-) = *ksewīa* [nom. plur. neut.] (srov. hom. ξείνιος),
 pe-ma = *sperma* (srov. σπέρμα),
 wi-so-wo- = *wiswo-* (srov. hom. ἴσος),
 do-so-mo = *dosmos* (srov. ark. ἀπυδοσμός),
 de-mi-ni-jo = *demnion?* (srov. hom. δέμνια).

e) Příležitostně se objevují i jiné výjimky, které lze vyložit hlavně analogií:

wa-na-ka-te-ro = *wanakteros* (srov. hom. ἄναξ) [analogicky podle wa-na-ka],
 a-ra-ro-mo-te-me-na = *arār(h)motmenā* [nom. sing. fem., part. perf. pas.] (srov. ἄρροσμένη od ἀρρότω).

5. Souhláska na konci slova

Koncové souhlásky se zpravidla nepíší. Výjimečně se u sigmatických koncovek 3. deklinace $-k(t)s$, $-k^ws$ může první hláska zachycovat s „mrtvým vokálem“, řídícím se podle kvality předchozího vokálu:

ka-ke-u = *khalkeus* (srov. χαλκεύς),
 pa-te = *patēr* (srov. πατήρ),
 po-me = *poimēn* (srov. ποιμήν),
 wa-na-ka = *wanaks* < $*-k(t)s$ (srov. hom. ἄναξ),
 a₃-ti-jo-qo = *Aithiok^{ws}* [nom. sing.] (srov. Αἰθίοψ) nebo *-ok^{ws}* [gen. sing.]
 — stejně jako
 o-nu-ka, o-nu = *onuks* (srov. ὄνυξ),
 to-ra-ka, to-ra = *thōr(r)āks*.

6. Jednoslabičná slova

Důležitá jednoslabičná slova se někdy „roztahují“ do dvou slabik: qo-o = *g^wōn* nebo *g^wōns* ak. sg./pl. (srov. βούς).

Ortografická pravidla mají obecně mykénskou platnost, uplatňovala se zhruba stejně ve všech palácových centrech.

po-me	<i>poimēn</i> (nom. sg.)	(-i- se nepíše)		
po-me-no	<i>poimenos</i> (gen. sg.)	(koncové souhlásky		
po-me-ne	<i>poimenei</i> (dat. sg.)	se nepíší)		
e-ke	<i>ekhei</i> (= ἔχει)			
tu-ka-te	<i>thugatēr</i>	(není rozdíl mezi znělými,		
pa-ka-na	<i>phasgana</i> (nom. pl.)	neznělými a		
qa-si-re-u	<i>g^wasileus</i> (= βασιλεύς)	aspirovanými)		
re-qo-me-no	<i>leik^womenoi</i> (= λειπόμενοι)	(není rozdíl		
qo-u-ko-ro	<i>g^woukoloi</i> (= βουκόλοι)	mezi <i>r</i> a <i>l</i>)		
-do-so-si	<i>dōsonsi</i> (jen D-ová řada se píše)			
a ₃ -ka-sa-ma	<i>aiksmans</i> ak. pl. (~ αἰχμή)	(určité hlásky v souhl. skupinách se vyjadřují		
ti-ri-po-de	<i>tripode</i> (du.)	„mrtvým“ vokálem)		
ka-ke-u	<i>khalkeus</i>	(jiné hlásky v souhl.		
e-ko-si	<i>ekhonsi</i> (= ἔχουσι)	skupinách, zvl.		
pe-ma	<i>sperma</i>	<i>r, l, m, n, s</i> , před jinou souhl. se nepíší)		
pa-te	<i>patēr</i> nebo <i>pantes</i>			
pa-te... ma-te-de	<i>patēr... mātēr de</i>	(PY An 607)		
to-so pa-te	<i>tos(s)oi pantes</i>	(KN B 1055)		
a-re-ka-sa-da-ra	<i>Aleksandrā</i>			
a-re-ku-tu-ru-wo	<i>Alektruōn</i>			
ko-ka-ro a-pe-do-ke e-ra ₃ -wo to-so e-u-me-de-i				
<i>Kōkalos ape(s)dōke elaiwon tos(s)on E(h)umēde(h)i</i> (PY Fr 1184)				
⊕ ∅	⊕ ⊕ ī	∧ ∩ √	Ψ Χ Υ Θ	∅ ∅ Ψ ∅
ka-ko	pa-ka-na	ti-ri-po	i-je-re-ja	qa-si-re-u
<i>khalkos</i>	<i>phasgana</i>	<i>tripōs</i>	<i>(h)ierejja</i>	<i>g^wasileus</i>
„bronz“	„meč“	„trojnožka“	„kněžka“	„místní úředník <i>g^w</i> .“
∩ ∅	∅ ⊕ ∅	∅ ∩	Υ ∩ ∅ ∅ ∅ ∅	∅ ∅ ∅
po-me	tu-ka-te	ko-wo	re-wo-to-ro-ko-wo	ko-wa
<i>poimēn</i>	<i>thugatēr</i>	<i>korwos</i>	<i>lewotrokhōwoi</i>	<i>korwā</i>
„pastýř“	„dcera“	„chlapec“	„lázeňské služky“	„dívka“

Obr. 36. Příklady ortografických pravidel.

B. Ideogramy

Objekty hospodářské registrace se v lineárních B textech psaly mnohdy sylabicky, častěji se však pro ně používalo tzv. ideogramů, tj. specifických obrázků, ať už piktografického rázu (věcné ideogramy), logografických znaků pro čísla a označení měř a vah anebo i zkratk sylabicky psaných výrazů.

	100 VIR		108 ^f SUS ^f		118 L		130 OLE um		151 CORN u
	101		108 ^m SUS ^m		120 GRA num		130+A OLE+A		152
	102 MUL ier		108+KA SUS+KA		120+PE GRA+PE		130+PA OLE+PA		153 PEL lis
	103		108+SI SUS+SI		121 HORD eum		130+PO OLE+PO		154
	104 CERV us		23 - 109 MU - BOS		122 OLIV a		130+WE OLE+WE		155
	105 EQU us		109 ^f BOS ^f		122+A OLIV+A		131 VIN um		156 TURO ₂
	105 ^f EQU ^f		109 ^m BOŠ ^m		122+TI OLIV+TI		132		157
	105 ^m EQU ^m		109+SI BOS+SI		123 AROM a		133 AREPA		158
	21 - 106 QI - OVIS		110 Z		KO+123 KO+AROM		134		159
	106 ^f OVIS ^f		111 V		124+QA		135 MERI		159+KU
	106 ^m OVIS ^m		112 T		124+123		140 AES		159+PA
	106+TA OVIS+TA		113 S		125+KU CYP+KU		141 AUR um		159+PU
	22 - 107 CAP ra		114		125+O CYP+O		142		159+TE
	107 ^f CAP ^f		115 P		125+PA CYP+PA		145		159+ZO
	107 ^m CAP ^m		116 N		127 KAPO		146		160
	85 - 108 SUS		117 M		128 KANAKO		150		161

Obr. 37. Seznam mykénských ideogramů

Věcné ideogramy

Vlastní jádro ideografických znaků tvoří věcné ideogramy, které označují objekt hospodářské registrace v jejím plném rozsahu, tj. osobu, zvíře, vůz, nádobu, anebo jeho typickou část, jako např. koňskou hlavu. Tyto symboly jsou však často tak schematizovány, že lze jejich význam často určit jen s obtížemi. Ideogramy se v lineárním písmě B objevují jen v záznamech na hliněných

 162	 172+KERO	 190	 141+213 AUR+LANX	 233
 162+KI	 173 LUNA	 191 GAL ea	 214	 234 GLA dius
 162+QE	 174	 200	 215 CAL ix	 240
 162+RI	 175 FIC us	 201 TRI pus	 216	 241
 163	 176	 202	 217	 242 CAPS us
 164	 177	 203	 218	 243 ROTA
 165	 178	 204	 219	 243+TE ROTA+TE
 166	 179	 205	 220	 244
 166+WE	 180	 206 HYD ria	 225 ALV eus	Signa 299 incerta X
 167	 181	 207	 226	
 168	 182	 208 PAT era	 227	
 168+SE	 183	 209 AMPH ora	 228 LIG ula	
 169	 184	 210	 229	
 170	 185	 211	 230 HAS ta	
 171	 188	 212 SIT ula	 231 SAG itta	
 172	 189	 213 LANX	 232	

(podle *Acta Mycenaea*, Salamanca 1972, vol. I, str. XX-XXI).

tabulkách (jen ty mají totiž plně administrativní ráz), kdežto na střepech nádob úplně chybějí. Obecně lze přitom říci, že užití ideogramu mělo v podstatě fakultativní ráz.

Inventář doposud identifikovaných ideogramů (bez různých ligatur a druhotných propojení) činí asi 150 základních znaků a vychází z tzv. *Wingspreadské konvence*, Colloquium Mycenaeanum Wingspread 1961, str. 258-259, které bylo později doplněno v Salamance (Acta Mycenaea 1972, Vol. I, str. XX-XXI) a potom precizováno v Chaumontu (Colloquium Mycenaeanum 1979, str. 15) a Nürnbergu/Würzburgu (Res Mycenaee 1983, str. 415); viz tab. 37 na str. 78, 79). Zatímco čísla 1-99 byla v lineárním B písemném inventáři rezervována pro sylabogramy, označujeme ideogramy čísla od 100 vzhůru; na rozdíl od sylabogramů píšeme však zpravidla před nimi nahoře hvězdičku a tiskneme je kurzívou, např. *100. Pokud je ideogram bezpečně interpretován, připojujeme k němu i slovní interpretaci v konvenčním latinském překladu, přičemž první tři písmena latinského slova píšeme velkým písmem, např. *100 VIR, *102 MULier. Pokud má nějaký sylabogram ještě i ideografickou funkci, píšeme v případě potřeby obojí, např. *30 *NI FICus.

V průběhu užívání lineárního písma B (což trvalo nejméně dvě staletí), byly zřejmě ideogramy stále určitým způsobem podle potřeby modifikovány a doplňovány, takže náš aktuální seznam ideografických znaků obsahuje vedle ideogramů základních i mnoho různě kombinovaných znaků dalších. Podle těchto různých forem užívání můžeme mykénské ideogramy (viz obr. 38 na str. 82 a obr. 39 na str. 85) rozdělit takto:

1. Pravé ideogramy

1.a) Jednoduché ideogramy

α) Jednoduché ideogramy *naturalistického*, čistě piktografického typu, např. *201 TRIpus jako označení trojnožky, nebo *105 EQUus jako označení koně.

Takové znaky často následují za předcházejícími souznačnými, sylabicky psanými slovy,

např. PY Ta 641: . . . ti-ri-po-de . . . *201 TRIpus 2
= „trojnožky“ (duál) TROJNOŽKA 2.

β) Jednoduché ideogramy spíše *schématického* typu, např. *100 VIR jako označení muže, *102 MULier jako označení ženy.

Při jejich správné interpretaci je třeba vzít v úvahu jak např. konkrétní piktografickou podobu ženské zvonové sukně ideogramu č. 102 MULier, tak rozdíl

mezi mužskými a ženskými gramatickými formami mykénských adjektiv, participií apod. Srov. např. PY An 1 e-re-ta pe-re-u-ro-na-de i-jo-te

= *eretai Pleurōnade iontes* (nom.pl.mask.)

„Veslaři, kteří do Pleurónu plují (jedou)“.

V následujícím textu tabulky je uvedeno několik toponym, vždy s doprovodným ideogramem *100 VIR a číselným označením naznačujícím, kolik veslařů bylo z každé lokality vysláno (srov. str. 283).

Obtížnější byla identifikace různých zvířecích ideogramů. Vedle obrázků dobře rozpoznatelných, jako *105 EQUus „kůň“, *104 CERvus „jelen“, *108 SUS „prase“, se jen s pomocí textové analýzy dají rozpoznat znaky jako *106 OVIS „ovce“, *107 CAPer „koza“, *109 BOS „vůl“. Podobně obtížně rozeznatelné byly i identifikace ideogramů jako *120 GRANum „obilí, zrno“, *121 HORdeum „ječmen“, *122 OLIVA „oliva“, *130 OLEum „olej“, *145 LANA „vlna“, *159 TELA „látka“. Při identifikaci často pomáhal kontext. Tak např.

v KN Ld 571 po slově pa-we-a *pharwe(h)a* (od φᾶρος „oděv“) nacházíme na konci ideogram *159 TELA „látka“,

v PY Jn 320, 11 po slově ka-ko *khalkos* „kov“ následuje ideogram *140 AES „kov“,

v PY Fr 1184 pod slovem e-ra₃-wo *elaiwon* „olej“ nacházíme ideogram *130 OLEum „olej“ (v ligatuře se znakem WE).

Mnohé z těchto znaků nacházíme často dále různě upravované a doplňované (viz níže sub 1.b).

γ) Některé z ideogramů jsou v LB písmě doloženy i v sylabografické funkci. Platí to o následujících znacích:

LB-ideogramy

*NI FICus		„fik“
*SA LINum		„len, plátno“
*106 OVIS		„ovce“
*107 CAPer		„koza“
*108 SUS		„prase“
*109 BOS		„skot, vůl“
*129 FAR		„mouka“
*144 CROcus		„šafrán“

LB-sylabogramy

č. 30		NI
31		SA
21		QI
22		??
85		AU
23		MU
65		??
33		RA ₃

Zmíněná dvojznačnost se tedy týká i důležitých zvířecích ideogramů OVIS, CAPer, BOS. Zatímco však zatím nemáme v egejské oblasti doloženou existenci

	a	b	c	d	e
1	 100 VÍR	 102 MUL(IER)	 105 EQU(us)	 105 a EQUUS	 105 b EQUA
2	 (30:ni) FICUS	 175 FICUS ARB.	 (21) 106 OVIS	 106 a ARIES	 106 b OVIS
3	 120 GR(ANUM)	 111 HORD(EUM)	 130 OLE(UM)	 131 VIN(UM)	 145 LANA
4	 162 LORICA	 191 GAL(EA)	 234 GLADIUS	 243 ROTA	 241 (CAPSUS)
5	 211 URNA	 213 LANX	 212 SIT(ULA)	 154 TELA	 201 TRI(PUS)
6	 140 AES	 141 AUR(UM)	 (10) (4)	 (3) (pa)	 202 VAS
7	 AES URNA	 AUR + LANX	 SIT + U	 TELA + PA	 152 PEL(LIS)

Obr. 38. Vybrané ideogramy lineárního písma B (podle Heubecka 1966, str. 21).

viz KN K (1) *140 AES („kov, bronz“) + *214 URNA^{VAS} + 740,1:

DI (= di-pa, δέπας „pohár, nádoba“)
= (URNA AENEA) „bronzová váza, bronzový pohár“

nebo PY Tn 316: *141 AURum „zlato“ + *213^{VAS} LANX „miska“
= (LANX AUREA) „zlatá miska“.

Sem patří i spojení ideogramů se sylabickým znakem (viz str. 84, 2.a), např. v KN Gg 705: sylabický monogram ME + RI *melí* „med“ + *209^{VAS} AMPHora = „nádoba s medem“.

α) Ideogramy s přídatnými kvalifikujícími znaky — buď piktografického nebo sylabického rázu (viz obr. 38, 1–2 na str. 82).

nějakého slova na *k^wi*, *g^wi* (či *ki*, *pi*, *ti*, *gi*, *bi*, *di* atd.), které by označovalo ovci, představuje slabičná hodnota MU u *109 BOS zřejmě začátek starokrétského slova pro hovězí dobytek.

Méně jisté je spojení mezi ideogramem *120 GRAnum „zrno“ a sylabogramem 41 SI, na nějž začínalo důležité mykénské slovo si-to σίτος „obilí“.

Od těchto ideogramů je třeba odlišovat počáteční zkratky mykénských slov, vzniklé až v době existence lineárního písma B; o nich bude jednáno níže sub 2.b.

1.b) Složené ideogramy

Zde se rozlišují především:

α) Těsně spojené skupiny dvou (či více) ideogramů, které slouží k označování vyšší věcné jednotky, přičemž podřazený pojem je zpravidla psán menšími znaky;

β) Např. u ideogramů domácích zvířat se objevují často buď dvě vodorovné čárky ve znaku (k označení mužského rodu) nebo jedna až dvě svislé přídatné čáry (k označení ženského rodu). Tak např. ideogram

*105 EQUus označuje koně bez rozdílu rodu,

*105^mEQUus označuje hřebce a

*105^f EQUus označuje kobyly.

Podobný rozdíl se objevuje i u ideogramů

*106, *106^m, *106^f OVIS „brav“, „beran“, „ovce“,

*107, *107^m, *107^f CAPer „kozel, koza“,

*108, *108^m, *108^f SUS „prase“, „kanec“, „svině“,

*109, *109^m, *109^f BOS „skot“, „vůl“, „kráva“.

Přídatné znaky vznikly asi schématicizací původních zobrazení: vodorovné čáry jsou nejasného původu, snad odpovídající slabičnému znaku č. 3 =PA, svislé čáry vznikly schématicizací splývavé krétské sukně, která se stala atributem všech ženských bytostí (i zvířecích; srov. *102 MULier s ideogramy *105^f–*109^f).

Příklady kombinací ideogramů s přídatnými sylabickými zkratkami:

v PY Fr 1225 nacházíme po slabičném výrazu a-ro-pa *aloiphā* „mast“ ideogram *130 OLEum + zkratku A = *aloiphā*.

Srov. dále:

*108 + KA = SUS + *kapros* „kanec“: s významem „kanec“,

*108 + SI = SUS + si-a₂-ro *sihalos* „prase (na maso)“ : „masné prase“,

*109 + SI = BOS + si-a₂-ro *sihalos*: „skot na maso“,

*130 + A = OLEum + a-ro-pa *aloiphā* „mast“: „olejová mast“,

*130 + PA = OLEum + pa-ko-we *sphakowen* „vonící po masti“: „po masti vonící olej“,

*162 + KI = TUNica + ki-to *khitōn* „spodní oděv“: „oděv“,

*209^{VAS} + A = VAS + a-pi-po-re-we *amphiphorēwes* : „dvouuché nádoby“,

*212^{VAS} + U = VAS + u-do-ro : (*h*)*udros* „nádoba na vodu“.

Ve všech těchto případech píšeme ideogram i jeho specifikaci velkými latinskými písmeny (na rozdíl od samostatných zkratk, viz 2.b).

2. Nepravé ideogramy

2.a) Skupiny sylabogramů, propojené do jednotlivých piktografických znaků (monogramy).

Jde o ligatury slabičných znaků řazených buď odspodu nahoru nebo shora směrem dolů. Např.:

- *127 $\left\{ \begin{array}{l} \uparrow \text{PO:} \\ \text{KA PY An 616+} = \textit{karpoi} \text{ (plur.) „plody“,} \end{array} \right.$
- *128 $\left\{ \begin{array}{l} \uparrow \text{KO:} \\ \text{NA} \\ \text{KA MY Ge 608} = \textit{knākos} \text{ „safior“ (rostlina),} \end{array} \right.$
- *133 $\left\{ \begin{array}{l} \uparrow \text{PA:} \\ \text{RE} \\ \text{A} \end{array} \right. \left\{ \begin{array}{l} \text{A} \\ \text{RE} \\ \downarrow \text{PA: PY Un 718+} = \textit{aleiphar} \text{ „parfémovaný olej“,} \end{array} \right.$
- *135 $\left\{ \begin{array}{l} \text{ME} \\ \downarrow \text{RI: KN Gg 705+} = \textit{meli} \text{ „med“,} \end{array} \right.$
- *156 $\left\{ \begin{array}{l} \text{TU} \\ \downarrow \text{RO}_2: \text{PY Un 718+} = \textit{tūrjoi} \text{ (Plur.) „kousky sýra“,} \end{array} \right.$
- *247 $\left\{ \begin{array}{l} \text{DI} \\ \downarrow \text{PTE: KN U 8210} = \textit{dipste(ra)}? \text{ „zvířecí kůže“} \end{array} \right.$

Tyto výrazy se často spojují s normálními slabičnými slovy:

$$\text{PY Un 718: tu-ro}_2 \left\{ \begin{array}{l} \text{TU} \\ \downarrow \text{RO}_2: 10 = \textit{tūrjoi} \text{ (n. } \textit{tūrroi}) \text{ TU-RO}_2 10 = \\ \text{„sýr: SÝR 10 kusů“} \end{array} \right.$$

Monogramy jsou uváděny jako zvláštní položky v seznamech ideogramů.

Patří mezi ně ideogram *145 LANA = VLNA, složený ze slabičných znaků MA + RU (nebo RU + MA, čteno zesponu). Jde asi o zachycení mínojského slova pro „vlnu“, které je zachováno u Hésioda, Erga 234, ve slově μάλλος „rouno“ i v Hésychiově glose μάλλους τρίχες, označující „vlasy“ (srov. obr. 38, 3.e na str. 82, příp. 39, 2.a na str. 85).

2.b) Nepravé ideogramy v podobě samostatných, na ideogramech nezávislých zkratkách. I tyto zkratky mohou být doprovázeny buď číselnými nebo měrnými znaky, a i ony jsou vlastně z historického hlediska sylabogramy; vyskytují se v určitých tabulkových sériích (např. v sérii Ge, registrující v Mykénách koření).

1.aα)	*201		(TRI)pus)	*105		EQUus			
1.aβ)	*100		VIR	*102		MULier			
	*120		GRAnum	*159		TELA			
1.aγ)	30		NI = (FICus)	31		(LINum) = SA			
1.bα)	*214 (URNA) + *140 (AES)			*213 (LANX) + *141 (AURUM)					
1.bβ)	*108		SUS	*108 ^m		*108 ^f			
	*108 + KA			*108 + SI					
2.a)	*127		KAPO	*133		AREPA	*145		MARU
2.b)	70		<i>ko.</i>	[ko-ri-a ₂ -da-na, ko-wo usw.]					
	61		<i>o.</i>	[o-pe-ro]					
	24		<i>ne.</i>	[ne-wo]	3		<i>pa.</i>	[pa-ra-jo]	
	1		<i>da.</i>	59		<i>ta.</i>			

Obr. 39. Přehled některých podskupin ideogramů.

Tak vidíme např. v MY Ge 603, příp. 604 zkratku *ko.* proti sylabicky psanému výrazu ko-ri-a₂-da-na *koriha(n)dna* v MY Ge 602, příp. 605 (χορίαννον „koriandr“),

nebo zkratku *ku.* proti ku-mi-no *kumīnon* (κύμινον „kmín“), stejně jako *ma.* proti ma-ra-tu-wo *marathwon* (μάραθον „fenykl“), *sa.* proti sa-sa-ma *sāsama* (plur.) (σήσαμον „sezam“), *mi.* proti mi-ta *minthā* (μίνθα „máta“).

Zatímco v sérii Ge označuje zkratka *ko.* koření zvané „koriandr“, slouží v knósské sérii A buď k označení „chlapce“ (ko-wo *korwos*) nebo „dívky“ (ko-wa *korwā*) a v pylské sérii zbraní označuje „přilbu“ (ko-ru-to *koruthos* /gen. sing./). To ukazuje na vysokou míru improvizace v užívání těchto zkratk. Srov. dále:

ne. *newos*, -ā, -on „mladý“
pa. *palaj(j)os*, -ā „starý“
we. *wetalos* „jednoroční“
pe. *perusinwos* „ložský“

- za. *tsāwetes* < **kjā-* + **-wetes* „letošní“
 mo. *monwos* „jednotlivý“
 ze. *dzeugos* „pár“
 o. *ophēl(l)ōn?* „dlužící“ (nebo *ophelos* „dluh“).

Tyto zkratky se objevují ve stejném významu hlavně v určitých sériích, zatímco v jiných sériích bývají často zkratkami zcela odlišných slov. Kvůli této ambivalenci nejsou zkratky uváděny v oficiálním seznamu mykénských ideogramů, třebaže některé z nich, jako např. dvě pylské zkratky, totiž *da./ta.* v sérii A jsou vlastně jakési ideogramy *in statu nascendi* (specifickým „zkratkovým“ slovem je i ma-ka na str. 244 jako jméno bohyně *Māter Gā* „Matka Země“).

Klasifikace mykénských ideogramů pomáhá lépe pochopit systém lineárního písma B. Jádrem systému jsou sice sylabogramy, ale ideogramy přispívají k precizaci slabičného textu. Přitom však ideogramy nejsou nikdy do tohoto textu přímo včleňovány, nýbrž jej pouze, zejména na konci myšlenkových celků, doprovázejí — zpravidla v těsné souvislosti s konkrétními ekonomickými údaji.

Přitom ideogramy poskytují zajímavý pohled do techniky vedení záznamů a prozrazují zejména vysokou míru improvizace ze strany mykénských písařů. Zatím chybí důkladnější rozbor ideografického inventáře v textech z jednotlivých mykénských lokalit.

Jak jsme již naznačili, z ideogramů lze leccos zajímavého vysoudit i o charakteru jazyka starých mínojských Kréťanů, vynálezců lineárních krétských písem. Ze srovnávání ideogramů i sylabogramů obou lineárních písem lze vyvodit konkrétní závěry především o utváření mínojského fonologického systému (např. o absenci rozdílu mezi souhláskami znělými a neznělými nebo o existenci zvláštní řady palatálních hlásek), ale i různé jednotlivosti z oblasti starokrétské slovní zásoby. Tak např. víme, že slovo pro „hovězí dobytek“ začíná v mínojštině na MU, výraz pro „ovci“ na QI, pro „prase“ na AU, slovo „vlna“ znělo v mínojštině asi jako malos.

C. Číselná a měrná označení

1. Číselné znaky:

Systém znaků pro čísla byl v mykénštině desetinný a zahrnoval následující jednoduché znaky:

1	⋮	100	⊙
10	—	1000	⊕
		10000	⊕

Srov. obr. 35, 3 na str. 69.

Postup při pořizování číselných údajů lze vidět na pylské tabulce PY Ea 59. Na její zadní straně zaznamenával písař v podobě svislých čárek dílčí údaje a vždy skupinu pěti značek vodorovně přeškrtnul. Celkový počet zaznamenaných jednotek tu činí 137.

2. Znaký pro váhy a duté míry

Pro registraci kvantity rozmanitého zboží užívala mykénština tyto další znaký:

- a) znaký pro váhu (zvl. zlata a bronzú),
- b) znaký pro duté míry (obilí, olivy, fíky, mouku, koření aj.),
- c) znaký pro tekuté míry (olej, víno, med, masti).

Pro nejvyšší jednotku sub b) a c) se nepoužívalo jednotného znaku, nýbrž příslušného ideogramu pro typ zboží ve spojení s konkrétním měrným údajem.

2.a) Váha

Nejvyšší váhovou jednotkou byl ideogram pro „váhy“. Tato jednotka obsahovala 30 menších jednotek 2. stupně, 4×30 jednotek 3. stupně, $12 \times 4 \times 30$ jednotek 4. stupně a $6 \times 12 \times 4 \times 30$ jednotek 5. stupně:

$$\begin{array}{rclcl}
 \text{⚡} & = & 30 \text{ ⚡} & = & 120 \text{ ⚡} & = & 1440 \text{ ⚡} & = & 8640 \text{ ⚡} & \text{(1. stupeň) L}^{34} \\
 1 \text{ ⚡} & = & 4 \text{ ⚡} & = & 48 \text{ ⚡} & = & 288 \text{ ⚡} & \text{(2. stupeň) M} \\
 & & 1 \text{ ⚡} & = & 12 \text{ ⚡} & = & 72 \text{ ⚡} & \text{(3. stupeň) N} \\
 & & & & 1 \text{ ⚡} & = & 6 \text{ ⚡} & \text{(4. stupeň) P} \\
 & & & & & & 1 \text{ ⚡} & \text{(5. stupeň) Q}
 \end{array}$$

Tento systém byl šedesátinný; v pozdější řečtině pokračoval v systému klasické řecké míry $\tau\acute{\alpha}\lambda\alpha\nu\tau\omicron\nu$ („talent“), zčásti ovlivněné systémem decimálním (1 talanton = 60 mnai = 600 drachmai = 6000 oboloi). Absolutní hodnota základní jednotky je nejistá, podle *J. Chadwicka* 1976, 104, činila asi 31,44 kg.

³⁴ Těmito latinskými písmeny označujeme dnes příslušnou měrnou jednotku (tj. např.: Q tvoří šestinu jednotky P).

2.b-c) Duté míry

2.b) V oblasti dutých měř pro sypké zboží se rozeznávaly v mykénštině — vedle základní jednotky (např. ideogramu pro obilné zrnó) — tři menší jednotky. Základní jednotka odpovídala klasické míře zvané μέδιμος, její šestina, odpovídající klasické míře μόδιος, byla jednotkou 2. stupně, 3. stupeň, odpovídající klasické míře φοῖνιξ, byl desetinou modiu a 4. stupeň (v klasické době κοτύλη) byl čtvrtinou předchozího stupně. Reálná hodnota základní jednotky obnášela podle *J. Chadwicka* 1976, 106–108, maximálně 96 litrů a členila se tedy takto:

$$\begin{aligned} \overline{\text{A}} &= 10 \overline{\text{B}} = 60 \text{A} &= 240 \text{C} & \text{(1. stupeň) (ZRNO)} \\ 1 \overline{\text{B}} &= 6 \text{A} &= 24 \text{C} & \text{(2. stupeň) T} \\ && 1 \text{A} &= 4 \text{C} & \text{(3. stupeň) V} \\ &&&& 1 \text{C} & \text{(4. stupeň) Z} \end{aligned}$$

2.c) Systém dutých měř pro tekutiny byl analogický, zde však obsahovala základní jednotka (např. VÍNO) pouze 3 menší jednotky 2. stupně a její reálná hodnota byla jen asi 28-29 litrů. Tento systém měl následující podobu:

$$\begin{aligned} \overline{\text{A}} &= 3 \text{B} = 18 \text{C} &= 72 \text{D} & \text{(1. stupeň) (VÍNO)} \\ 1 \text{B} &= 6 \text{C} &= 24 \text{D} & \text{(2. stupeň) S} \\ && 1 \text{C} &= 4 \text{D} & \text{(3. stupeň) V} \\ &&&& 1 \text{D} & \text{(4. stupeň) Z} \end{aligned}$$

D. Pomocné znaky

A) Po každém slově, které nestálo na absolutním konci textu, se psala svislá čára za horní polovinou řádku.

B) Hospodářské záznamy byly při kontrole textu dodatečně ověřovány verifikační značkou.

VI. Hláskový systém

A. Vokalismus

Samohláskový systém

Mykénský samohláskový systém měl ještě praěckou podobu se dvěma vzájemně paralelními pěticemi vokálů.

i		u		ī		ū
	e		o		ē	ō
		a			ā	

Je to systém typický v klasické době pro celou řadu řeckých dialektů, zejména nikoliv iónsko-attických. Attičtina naproti tomu měla ve 4. stol. př. Kr. složitý samohláskový systém s 5 krátkými vokály (včetně „přehlasovaného“ /ū/ z /u/) a se 7 dlouhými vokály (/ā/, otevřené /ē/, v ἔθρηκε [ethēke], zavřené /ē̄/ v εἶμι [ēmi] z *esmi, polootevřené /ō/ v ἔδωκε [edōke], zavřené /ū/ v βουλή z *bolsā, přehlasované /ū̄/ z /ū/ a konečně /ī/):

i		ū		ī		ū̄		ū
	e		o		ē		ō	
		a			ē̄		ā	

Přitom se v mykénštině nacházejí některé hláskové zvláštnosti:

- *i* místo *e*: di-pa *dipas*, srov. δέπας „nádoba“; srov. podobné tendence v arkadštině a kyperštině, ale zčásti i v aiolských dialektech;
- *u* místo *o*: a-pu *apu*, srov. att. ἄπό, ale ark.-kypr. ἄπύ, a-pu.

Samohlásky (vokály)

Krátké vokály

/a/: např. a-ke-ro *angelos* „posel“, a-re-ku-tu-ru-wo *Alektruōn* (vlastní jméno) „Kohout“, pa-te *pantes* „všichni“ nebo *patēr* „otec“, a₂-te-ro *hateron* „druhý“, pa-we-a₂ *pharweha* NPl „látky, šaty“.

/a/ se střídá s /o/ ve střídnicích za slabičné sonanty /r̥/, /l̥/, /m̥/, /n̥/; srov. str. 91n.

/e/: např. a-ne-mo *anemōn* GP1 „vítr“, -de-ka-sa-to *deksato* (aor.) „přijal“, e-ra-wo *elaiwon* „olej“, re-qa-me-no *leik^womenoi* (part. prez. med.) „zanechávání“, re-u-ko *leukos* „bílý“, we-to *wetos* „rok“.

/e/ se objevuje v některých slovech za alfabetické /i/: ku-te-so *kutesōi* (D-I) „ebenové dřevo“, srov. κύτισος, i-pe-me-de-ja = Ἰφμέδεια?; jindy příležitostně

alternuje s /i/, tak např. ve jméně bohyně a-te-mi-to *Artemitos* GSg, a-ti-mi-te *Artimitei* DSg, srov. Ἄρτεμις. U dvojího možného zakončení -i -i/-e -ei v dat. sing. 3. deklinace jde o dva různé sufify (viz str. 142n.); i u alternujících adjektivních zakončení -e-o, -e-jo, -i-jo jde o různé, i když příbuzné sufify.

/i/: např. a-sa-mi-to *asaminthos* „koupací vana“, i-jo-te *iontes* (part. prez.) „jdoucí, jedoucí“, ki-ti-ta *ktitai* NPl „osadníci“, ki-to *khitōn* „plášť“, ti-ri-po *tripōs* „trojnožka“.

/i/ stojí místo /e/ v di-pa *dipas* „nádoba“, srov. δέπας „nádoba“.

/i/ stojí místo /u/ in mo-ri-wo-do *moliwdos* „olovo“, srov. μόλυβδος (nebo i μόλιβδος!).

/o/: např. a-pi-po-re-we *amphiphorēwes* NPl „amfory“, e-ko-te *ekhontes* (part. prez.) „mající“, o-pe-ro *ophelos* „dluh“ nebo to-so-de *tos(s)oide* „tak mnozí“.

/o/ alternuje s /a/ ve střídnících za slabičné sonanty /r̥/, /l̥/, /m̥/, /n̥/; srov. str. 91n.

/u/: např. a-pu-do-si *apudosis* „odvod, daň“, e-ru-ta-ra *eruthrā*, *eruthrai* NSg/PIF „červený“, ku-mi-no *kumīnon* „kmín“, tu-ka-te *thugatēr* „dcera“.

/u/ se objevuje za /i/ v toponymu u-ta-no (= Ἰτανός).

Dlouhé vokály

/ā/: a-ni-o-ko (*h*)*āni(h)okhos* „vozataj“, a-ra-ka-te-ja *ālakatejjai* NPl „tkadleny“, da-mo *dāmos* „lid, občina“, ka-ru-ke *kārūkei* DSg „hlasatel“, ma-te *mātēr* „matka“.

Pražecké dlouhé /ā/ se tedy ještě v mykénštině nezměnilo v /ā̃/, jak tomu bylo později v iónsko-attické oblasti i u Homéra.

/ē/: e-re-mo *erēmon* „pustina“, ka-ke-we *khalkēwes* NPl „kováři“.

O možnosti, že dlouhé /ē/ vzniklo již rovněž uskutečněním tzv. prvního náhradního dloužení z -erj-, -elj-, -ers-, -els-, -ems-, -ens- (např. v a-ke-re: srov. att. ἀγείρει; o-pe-ro-si: srov. att. ὀφείλουσι; a-ke-ra₂-te: srov. att. ἀγείραντες nebo ἀγείλαντες), viz str. 100. Naproti tomu tzv. druhé náhradní dloužení v koncovkách -ensa, -onsa, -ansa, příp. v -nsi nebo v -ens, -ons, -ans (např. v o-pe-ro-sa *ophēl(l)onsa*, e-ko-si *ekhonsi*, a₃-ka-sa-ma *aiksmans* APl „hroty kopí“) se ještě neuskutečnilo. Srov. str. 100.

/ī/: si-to *sītos* „obilí“.

/ō/: a-to-ro-qo *anthrōk^wōi* DSg „člověk“, do-se *dōsei* fut. „dá, bude dávat“, qo-o *g^wō(n)s* APl „volí“.

Srov. i sub /ē/ o tzv. druhém náhradním dloužení.

/ū/: su-ra-se *sūlāse* aor. „odňal, uloupil“.

Dvojhlasíky (diftongy)

Krátké diftongy

Systém dlouhých vokálů byl doprovázen krátkými dvojhlasíkami, které sloužily jako zásobárna eventuálních dalších dlouhých vokálů:

ei	oi	eu	ou
ai		au	ui

V mykénštině byly indoevropské diftongy ještě zachovány, i když jejich druhá složka se často v písmě nevyznačovala (zvl. u *i*-ových dvojhlasíků).

Stojí-li *i*-ové, příp., *u*-ové diftongy před *j* příp. *w*, znamená to *de facto* vznik geminovaného mezivokálního *jj* nebo *ww*.

/ai/, psáno jako -A-, -A₃-, -A-I-, -A-J-, příp. -RA₃: ki-ti-ta *ktitai* NPl „osadníci“, a₃-ka-sa-ma *aiksmans* APl „hroty kopí“, e-ra-wo nebo e-ra₃-wo *elaiwon* „olej“, pa-i-to *Phaistos* (topon.), pa-ra-jo *palaj(j)oi* NPl „staří“.

/ei/, psáno jako -E-, -E-I-, -E-J-: re-qo-me-no *leik^womenoi* NPl (part. prez. med.), di-we *Diwei* DSg „Diovi“, i-je-re-ja (*h*)*ierejja* „kněžka“.

/oi/, psáno jako -O-, -O-I-, -O-J-, příp. RO₂: ko-to-na nebo ko-to-i-na *ktoinā* „půda, pozemek“, po-me *poimēn* „pastýř“, tu-ro₂ *tūrjoi* (n. *tūrroi*) NPl „sýr“, wo-no *woinos* „vino“, wo-i-ko-de *woikonde* „domů“.

/au/, psáno -A-U-, AU-: ke-ka-u-me-ṛo[*kekaumenos* (part. perf. med.-pas.) „opálený“, na-u-do-mo *naudomoi* NPl „stavitelé lodí“.

/eu/, psáno -E-U-, -E-W-: e-u-ke-to *eukhetoi* (3. sg. prez.) „vyhlašuje“, e-re-u-te-ro *eleutheros* „svobodný“, re-u-ko *leukos* „bílý“, e-we-pe-se-so-me-na *eu(h)epsēsomena* NPl (part. fut. med.) „dobře uvařený“, ze-u-ke-u-si *dzeugeusi* DPl „vozškům spřežení“.

/ou/, psáno -O-U-: a-ro-u-ra *arourans* APl „půda, pozemek“, o-u *ou* „ne“ (neg. part.).

/ui/, psáno -U-J-: a-ra-ru-ja *ararujja* (part. perf. akt. fem.), -u-jo (*h*)*űjōi* DSg „synovi“.

Dlouhé diftongy

I dlouhé diftongy existovaly asi ještě v mykénštině, zvl. v dat. sing. *ā*-kmenů, srov. např. a-ta-na-po-ti-ni-ja *Athānāi Potniāi* DSg „Athéně Paní“.

Střídnice za slabičné sonanty

Slabičné sonanty /r̥/, /l̥/, /m̥/, /n̥/ nejsou v mykénštině zachovány; jejich mykénské střídnice mají buď *a*-ové nebo *o*-ové zakončení:

/r̥/: pa-we-a, pa-we-a₂ *pharweha* < **bhr̥wes-a* „látky, šaty“, tu-ka-ṭa-ṣi *thugatarsi* DPl „dcerám“, a-no-qo-ta *Anork^whontās* < **anr̥-* (vlastní jméno), srov.

Hom. ἀνδρειφόντης „vrah mužů“, *qe-to-ro-po-pi k^wetropoppi* < **k^wetr-* „se čtyřmi nohama“, srov. att. τετρα-, *to-pe-za torpedza* < *(*k^w*)*tr-* „stůl“, srov. att. τράπεζα;

/l̥/: *pa-ra-to* = Πλάτων;

/m̥/: *a₂-te-ro hateron* < **sm-* „druhý“, srov. att. ἕτερος, *a-pi-qo-to amphig^wotos* < **-g^wη_o-tos* „z obou stran přístupný“

/ŋ/: *a-ki-ti-to aktitos* < **ŋ-* „neobývaný“, *a-pe-a-sa ape(h)as(s)ai* < *ap-es-ŋ_ot-jai „nepřítomná“ (fem.); po labiálách (*p, b, ph, m, w, k^w, g^w, k^wh*) je však /o/ častější: *e-ne-wo- ennewo-* < **-newŋ-* „devět“, srov. att. ἐννέα, *a-no-wo-to an-ōw(w)oton* < *an-ōusŋ-ton „bez ucha“, srov. ἀνούατον Theokritos, *a-re-po-zo-o aleiphodzo(h)os*, -ōi vedle *a-re-pa-zo-o aleiphazo(h)os*, -ōi < **aleiphŋ(t)-*, srov. *a-re-pa aleiphar*, tj. ἄλιφαρ, -ατος < **-ŋtos* „mast“, nebo *pe-ma sperma* vedle častějšího *pe-mo spermo* < *spermŋ „semeno, setba“, srov. σπέρμα.

V pozdějších řeckých dialektech je *o-ové* zbarvení častější v arkadokyperštině, *a-ové* v attičtině a dórštině.

Ablaut

Ablautové vzorce platné pro abecedickou řečtinu platí i v mykénštině.

Několik příkladů:

Praěecký kořen	<i>e-ový</i> stupeň	<i>o-ový</i> stupeň	nulový stupeň
* <i>pher-</i> „nést“ (φέρειν)	<i>pe-re pherei</i> 3. sg. „nese“	<i>ka-ra-wi-po-ro</i> (<i>klāwi</i>) phoros „klíčnice“	
* <i>dem-</i> „stavět“ (δέμειν)	<i>de-me-o-te</i> deme(h)ontes part. fut. akt.	<i>na-u-do-mo</i> (<i>nau</i>) domoi „stavitelé lodí“ <i>do-de dō(n)-de</i> „domů“ (zdloužený kmen)	
* <i>k^wel-</i> „otáčet“ (srov. πέλεσθαι „pohybovat se, být“)	<i>]qe-ro-me-no</i> k^welomenoi part. prez. med. „jsoucí“	<i>a-pi-qo-ro</i> (<i>amphi</i>) k^wolos „služka“ (srov. ἀμφίπολος)	
* <i>leik^w-</i> „opouštět“ (λείπειν)	<i>re-qo-me-no</i> leik^womenoi part. prez. pas.	<i>pe-ri-ro-qo</i> (<i>peri</i>) loik^woi „zbývající“	

* <i>sekh-</i> „mít“ (ἐχειν)	e-ke ekhei 3. sg. „má“ e-ko-si ekhonsi 3. pl. „mají“	ko-to-no-(o-)ko <i>ktoino(h)okhos</i> „majitel půdy“	
* <i>aleip(h)-</i> „potírat“ (ἀλείφω)	A-RE-PA <i>aleiphar</i> „mast“	a-ro-pa aloiphā „mast“	]e-na-ri-po-to <i>enaliptos</i> „natřený“
* <i>ktei-</i> „zakládat“ (srov. χτίζω, ἐϋκτίμενος „dobře osídlený“)		ko-to-na ktoinā „půda“	ki-ti-me-na ktimenā part. prez. med.-pas.

Srov. i předponu, příp. předložku

	e-pi epi(-) , srov. ἐπι(-) „na, při“	o-pi opi(-) , srov. ὀπι-	
--	--	------------------------------------	--

stejně jako i alternaci v různých gramatických číslech:

	e-ke ekhei 3. sg., srov. ἐχει	e-ko-si ekhonsi 3. pl., srov. ἐχονσι, ἔχουσι	
--	---	---	--

příp. v part. prez. slovesa **es-* „být“:

		e-o-te e(h)ontes part. prez. pl. m. < * <i>esontes</i> „jsoucí“	a-pe-a-sa ape(h)as(s)ai part. prez. pl. f. < * <i>esntjai</i> „nepřítomné“
--	--	---	---

B. Konsonantismus

Mykénský konsonantický systém se nachází někde uprostřed mezi rekonstruovaným praěeckým stadiem a stavem v 8./7. stol. př. Kr.

Okluzívy

Okruh mykénských okluzív zahrnoval ještě čtyři artikulační řady (labiály, dentály, velary, labiovelary) se třemi znělostními realizacemi, totiž znělou, neznělou a neznělou aspirovanou:

Labiály:	p	b	ph
Dentály:	t	d	th
Veláry:	k	g	kh
Labioveláry:	k ^w	g ^w	k ^w h

Příklady jednotlivých hlásek:

(LABIÁLŮ): /p/, psané znaky série P: a-pu-do-ke *apudōke* (aor.) „odevzdal“, pa-te *patēr* „otec“.

/ph/, psané znaky série P: a-po-te-ro-te *amphoterōthe(n)* „z obou stran“, pa-si *phāsi* 3. sg. „on(a) říká“, pa-we-a₂ *pharweha* NPl „látky, šat“.

/b/ – bez spolehlivých příkladů

(DENTÁLŮ): /t/, psané znaky série T: te-ko-to-ne *tektones* NPl „tesaři“, a₂-te-ro *hateron* < *sm-terom „druhý, jiný“.

/th/, psané znaky série T: tu-ka-te *thugatēr* „dcera“, ta-ra-nu *thrānus* „podnožka“.

/d/, psané znaky série D: do-so-si *dōsonsi* (3. pl. fut.) „dají“, do-e-ro *do(h)elos* „sluha, otrok“ (srov. att. δοῦλος), du-wo-u-pi *d(u)wō(h)uphi* instr. pl. od číslovky „dva“.

Pozn.: Skutečnost, že se původní aspiráta /dh/ píše v mykénštině znaky série T (a nikoli D, srov. tu-ka-te *thugatēr*), dokazuje, že aspiráty /bh/, /dh/, /gh/, /g^wh/ byly už tehdy neznělé. O vysokém stáří změny ie. znělých aspirátů /bh/, /dh/, /gh/, /g^wh/ v řecké neznělé aspiráty /ph/, /th/, /kh/, /k^wh/ viz na str. ??n.

(VELÁRŮ): /k/, psané znaky série K: ka-ke-u *khalkeus* „kovář“, ko-wa *korwā* „dívka“ (srov. att. κόρη, ión. κούρη), do-ke *dōke* (3. sg. aor.) „dal“.

/g/, psané znaky série K: ka-ra-we *grāw(w)es* nebo *graiwes* NPl „stařeny“ (srov. att. γράῦς), tu-ka-te *thugatēr* „dcera“.

/kh/, psané znaky série K: ku-ru-so *khrūsōi* dat.-instr. sing. „zlatο“, ki-to *khitōn* „šat“, e-ke *ekhei* (3. sg.) „on(a) má“.

(LABIOVELÁRŮ): /k^w/, psané znaky série Q: a-to-po-*qo* *artopok^woi* NPl „pekaři“ (srov. att. ἀρτοκόποι — s metatezí), a-to-ro-*qo* *anthrōk^wōi* DSg „člověku“, a₃-ti-jo-*qo* *Aithiok^ws* (vlastní jméno, srov. Αἰθίοψ), e-*qe-ta* (*h)ek^wetās* „průvodce, člen družiny“, -*qe* -*k^we* „a“ (srov. τε), qi-ri-ja-to *k^wriato* (3. sg. aor. med.) „koupil“ (srov. ἐπρίατο), *qe-to-ro-we* *k^wetrōw(w)es* NPl „čtyřruchý“, qi-si-pe-e *k^wsiphe(h)e* NDU „meče“ (srov. ζίφος), re-*qo-me-no* *leik^womenoi* (part. prez. med. NPl) „zanechávání, zbývající“.

/g^w/, psané znaky série Q: a-pi-*qo-to* *amphig^wotos* „z obou stran přístupný“ (srov. ἀμφιβαίνω), *qo-o* *g^wō(n)s* AP1 „volí“ (srov. βοῦς), *qo-u-ko-ro* *g^woukoloi* NPl „pastýři hovézího dobytka“ (srov. βουκόλος), *qo-u-*qo-ta** *G^wōug^wōtās*

(vlastní jméno: „Pastýř /krav/)“, srov. βουβόταξ Pind.), su-*qo-ta-o* *su^gōtā(h)o* GSg „pastýř vepřů“ (srov. συβώτης), po-*qa* *phorg^wā* „píce, jídlo“ (srov. φορβή), qa-*si-re-u* *g^wasileus* („basileus, místní hodnostář“, srov. βασιλεύς).

/k^wh/, psané znaky série Q: to-ro-*qa* *t(h)rok^whā* „píce, jídlo“ (srov. τροφή), ku-su-to-ro-*qa* *ksunstrok^whā* „souhrn“ (srov. συστροφή zu στρέφω „točím“), stejně jako některá osobní jména na -*qo-ta* = buď -*k^whontās* (srov. -φόντης) nebo -*k^whoitās* (srov. -φοίτης), příp. na -*qo-i-ta* = -*k^whoitās*: např. a-pi-*qo-ta* i a-pi-*qo-i-ta* *Amphik^whoitās*.

V sousedství /u/ se ztrácel velární element, např. v tvaru e-u-ke-to *eukhetoi* (3. os. prez. med.) „on(a) vyhlašuje“ (z **eug^wh-*) nebo v qo-u-ko-ro *g^woukoloi* NPl „pasáci dobytka“ z **g^wou-k^woloi*; srov. však qo-u-*qo-ta* příp. qo-*qo-ta-o* *G^wōu-g^wōtās*, -*ā(h)o* „pastýř dobytka“, stejně jako v su-*qo-ta-o* *su^gōtā(h)o* „pastýř vepřů“.

Na druhé straně lze tvar qo-u-ko-ro *g^woukoloi* pokládat i za pouhou progresivní disimilaci **g^wouk^woloi* > *g^woukoloi*.

Kontinuanty (úžinové souhlásky)

Souhláskový subsystém kontinuant, který zahrnoval praěcké /j/, /s/, /w/, /r/, /l/, /m/, /n/, podléhal v 2. tis. př. Kr. značným změnám; některé hlásky částečně nebo úplně mizely (/j/ dosti všeobecně, /s/ před vokály, kde se měnily v /h/), zatímco různými asibilacemi a palatalizacemi vznikaly nové sibilanty a afrikáty.

Polosamohlásky /j/ a /w/

/j/

Staré *j* zůstalo v LB-textech zachováno jen ve skupině -*wij-* (např. v me-wi-jo, příp. me-u-jo *mew(i)jōs*, srov. μείων „menší“; di-wi-ja/di-u-ja *Diw(i)jās* GSg, -*āi* DSg, jméno bohyně), přičemž se počáteční *j-*, alespoň v adverbialním **jo-*, nacházelo v přechodné fázi oslabování v *h*: srov. jo-do-so-si *jō(s) dōsonsi* „tak dají“ (srov. ὡς δώσουσι) s o-a-ke-re-se (*h*)*ō(s) agrēse* aor. „tak vzal“ nebo (*h*)*ō(s) agrēsei* fut. „tak vezme“ (srov. aiol. ἄγρει „vezmi!“), kde se *j* již úplně změnilo v *h*.

Genitivní koncovku -o-jo, např. v te-o-jo, musíme nejspíše hodnotit jako zdvojené -*jj-*.

V některých případech se počáteční *j-* změnilo nejprve v *dj-* a sdílelo pak další osudy s touto hláskovou skupinou (např. ze-u-ke-si *dzeuges(s)i* DPl; srov. ζεύγος „spřežení, pár“ z **jeug-*).

O mykénských osudech praěckého postkonsonantického *j* viz na str. 99n. (o *t(h)j*, *dj*, *k(h)j*, *gj*, příp. *pj*).

/w/

Staré *w* zůstalo v mykénštině ve všech pozicích zachováno: *wa-na-ka wanaks* „vládce“ (srov. ἄναξ „pán“), *wi-ri-no wrīnoi* NPl (srov. ῥινόξ „hovězí kůže“), *di-wo Diwos* GSG (srov. Ζεύς, Διός), *ka-ke-we khalkēwes* NPl (srov. χαλκεύς „kovář“), *ko-wa korwā* (srov. Hom. κόρη „dívka“), *ke-se-ni-wi-jo*, příp. *ke-se-nu-wi-ja ksenwion*, -a adj. „pohostinný“ (srov. Hom. ξείνια NPl „čestné dary“), *te-mi-dwe-te termidwente* (srov. Hom. τερμίοεις „ovroubený“).

Od skutečného fonémového *w* a *j* musíme odlišovat přechodové *-i*, *-w*, které bývá po *i* (a řidčeji po *e*) a po *u* v lineárním pravopise navíc psáno před následujícími vokály: např. *i-je-re-u* (*h*)ⁱ*ereus*, *i-e-re-u* (*h*)ⁱ(*h*)*ereus* (srov. ἱερεύς „kněz“), *po-ti-ni-ja potniⁱa* (srov. Πότινια „paní“), *i-jo-te i^jontes* (part. prez. akt. od εἶμι „jít“), *a-re-ku-tu-ru-wo Alektru^wōn* (vlastní jméno; srov. Ἄλεκτρούων „Kohout“). Místo JA může tu být i A₂: *ko-ri-ja-da-na/ko-ri-a₂-da-na koriⁱa(n)dna/koriha(n)dna* NPl (srov. κορίανδρον „koriandr“).

Sykavky a afrikáty

Sykavky /s/ příp. /ss/

Praěcké *s* se již v předmykénské době značně vytrácelo na začátku slova před vokály (a před *r*, *l*, *m*, *n*, *j*, *w*), a rovněž i uprostřed slova mezi vokály, kde se *s* zpravidla měnilo v *h* (srov. str. 260): *a₂-te-ro hateron* < *sm₂terom NSGN „druhé“ (srov. dór. ἄτερος, ion.-att. ἔτερος), *me-zo-a₂ medzoha* < *megjosa NPIN „větší“ (srov. με(ι)ζων), *pa-we-a₂/pa-we-a pharweha* < *pharwesa < *bhrwesa NPIN „látky, šaty“ (srov. φᾶρος „tkanina“).

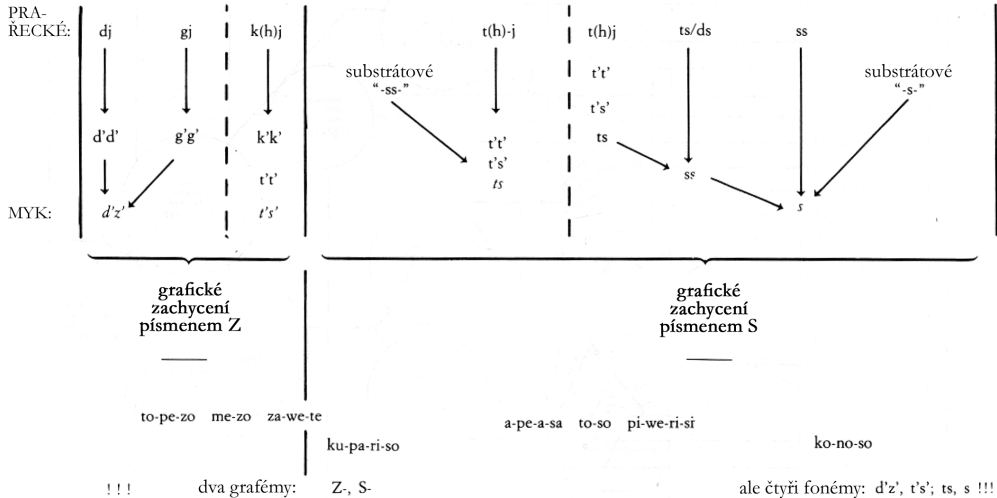
Přesto zůstává intervokálnícké *s* zachováno např. v dat. plur. 3. dekl. (srov. např. *ti-ri-ši trisi*, DPl od τρεῖς „tři“) a v sigmatickém futuru a aoristu (např. *do-so-si dōsonsi*, fut. od δίδωμι „dávat“, nebo *e-re-u-te-ro-se eleutherōse*, aor. od ἐλευθερώω „osvobodovat“).

Jednoduché *s* se nacházelo v mykénštině i v koncovce *-si*, která vznikla z *-ti* přes *-tsi*- především v primární koncovce v 3. os. sg./pl. akt. v celé jižní řečtině již v 2. pol. 2. tis. (např. v *pa-si phāsi* 3. sg., srov. φησί od φημί „říkat“, *e-ko-si ekhonsi* 3. pl. od ἔχω „mít“, ale příležitostně i v toponymech jako *ko-ri-si-jo Korinsioi*, *za-ku-si-ja Dzakunsia* NPIN); naproti tomu se v celé alfabetické řečtině vyskytují neasibilované formy typu Κορίνθιοι, Ζακύνθιοι — vedle *mi-ra-ti-ja Milātiai*, srov. Μιλήσιοι).

Zdvojené *ss* se naproti tomu objevuje v mykénštině v těchto případech:

– druhé *s* stálo po jiném původním *s* (např. *ze-u-ke-si dzeuges(s)i*, srov. ζευγος „pár“),

– druhé *s* stálo po původní dentále (*pi-we-ri-si Piweris(s)i* < *Piwerid-si DPl, srov. Πιερίδες, jako označení Múz, bohyní z Pierie, *-da-sa-ṭo das(s)ato*, aor. od δατέομαι „rozdělovat“),

Obr. 40. Mykénské střídnice za palatalizované dentály (podle A. Bartoňka 1987c, 45).

– spojení *s(s)* vzniklo asibilací souhláskové skupiny *t(h)j* > *ts*, přičemž se — podle E. Rische 1955 — jednalo buď o homomorfémické *t(h)j* (to-so *tos(s)os* < *totsos < *totjos „tak četný“) nebo o heteromorfémické *t(h)j* (a-pe-a-sa *ape(h)as(s)ai* < *ap-es-nt-jai NPI, part. prez. od ἄπ-ε-ι-μ-ι „být nepřítomen“; ale srov. i ark.-mess. ἕασα).

I toto zdvojené *ss* se mohlo v mykéňštině zjednodušovat, proto užíváme raději přepisu *s(s)*.

Afrikáty /dz/, */ts/* (někteří autoři píší i */t's'/'/*, */d'z'/'/*).

Tyto hlásky většinou přepisujeme znaky Z-ové řady, srov. např.:

/ts/ – pochází vesměs z prařeckého *kj*: za-we-te *tsāwetes* < *kjā-wetes, srov. ion. σῆτες, dór. σᾶτες „letos“ (srov. ἕτος „rok“), ka-za *khaltšā* < *khalkjā adj. „bronzový“ (srov. Hom. χάλκειος), su-za *sūtsai* < *sūkjai (srov. Hom. συκέη „fikovník“);

/dz/ – a) z původního *dj*: to-pe-za *torpedza* < **(k^w)tr_o-pedja* (srov. τράπεζα „stůl“, wi-ri-za < *wridja (srov. ῥίζα, lesb. βρισδα „kořen“);

– b) z pův. *gj*: me-za *medzōs* < *megjōs (srov. με(ί)ζων „větší“, wo-ze *worzei* 3. sg. od **wergj-* (srov. ἔργον „dílo“);

– c) z pův. počátečního *j-*: ze-u-ke-si *dzeuges(s)i* DPI „pár“ (srov. ζεύγος „spřežení“), ze-u-ke-u-si *dzeugeusi* DPI „vozataj“ (k **jueg-*).

Naproti tomu původní *t(h)j* bylo i v mykéňštině zachycováno S-ovou grafikou, a to

– jak homomorfémické *t(h)j*: to-so *tos(s)os* < *totjos „tak četný“ (srov. τόσος), pravděpodobně již se zjednodušeným *s*,

– tak i heteromorfémické $t(h)j$: a-pe-a-sa *ap-e(h)assai* < *ap-es-ŋt-jai „nepřítomný“ (srov. ἄπ-επι), pravděpodobně ještě se zdvojeným *ss*.

Toto tradiční pojetí jsem poněkud modifikoval (viz Handbuch 2003, str. 142), kde předpokládám pro mykénštinu ještě tři různé afrikáty.

/d'z'/ < *dj, gj, j-*: *torped'z'a, med'z'os, d'z'euges(s)i* místo *torpedza, medzos, dzeuges(s)i*;

/t's'/ < *kj*: *t's'āwetes, khalt's'ā, sūt's'ai* místo *tšāwetes, khaltšā, sūtsai*;

/ts/ vzniklé z heteromorfického $t(h)j$: *ape(h)atsai* místo *ape(h)assai*.

Z praktických důvodů však při přepisu LB-slov používám v této práci i já převážně tradiční přepis /ts/ a /dz/.

Dyšná hláska /h/

Dyšná hláska *h*, značená v mykénštině jen před vokálem *a* znakem A2 vznikala většinou jen z oslabeného *s* před vokálem na začátku nebo uvnitř slova (viz výše a₂-te-ro *hateron* < **s̄mterom* „druhý“, srov. dór. ἄτερος, ion.-att. ἔτερος; mezo-a₂ *medzoha* < *megjosa „větší“, srov. με(ι)ζων; pa-we-a₂/pa-we-a *pharweha* < *pharwesa „oděv, šaty“, srov. Hom. φᾶρος „tkanina“).

Naopak u vztažného zájmena se oslabení $j > h$ projevuje v kolísání *jo-/o-* (srov. výše *jo-do-so-si (h)ō(s) dōsonsi* „dají“ proti *o-a-ke-re-se (h)ō(s) agrēsei* nebo *agrēse*).

Likvidy a nazály /r/, /l/, /m/, /n/:

V zásadě zůstaly beze změn. O výslovnosti slabik skrývajících se pod RA₂, RO₂ viz na str. 72.

Takto vzniklý subsystém mykénských kontinuant měl zhruba tuto podobu:

j	ts	dz	r	nebo	j	t's'	d'z'	r
w	ss?		l		w	ts		l
h	s		m		h	s		m
			n					n

C. Kombinatorní souhláskové změny

Mnohé praěcké souhlásky prodělaly na cestě do mykénštiny následující kombinované hláskové změny:

a) Dentála *t* byla před následujícím *-i(-)* asibilována do podoby *-tsi(-)* (jako v ion.-att. a v ark.-kyp.), a ta byla zjednodušena v *-si(-)* (viz již str. 96n.):

pa-si *phāsi* < *phā-ti, srov. ion.-att. φησί „říká“;

e-ko-si *ekhonsi* < *ekhonti, srov. ark. ἔχονσι „má“;

rovněž i ko-ri-si-jo *Korinsioi* < *Korinthioi* (srov. naproti tomu alfabetické Κορίνθιοι!) ve srovnání s neasibilovaným mi-ra-ti-ja *Milātiai* (att. Μιλῆσιαι!).

Mykénské *Korinsioi* je tedy překvapivě progresivnější než alfabetické Κορίνθιοι z 1. tisíciletí př. Kr.; *Milātiai* je přitom do té míry konzervativní, že má se svým *-ti-* jakoby dórský ráz.

b) Jak dentální, tak i velární okluzívy byly ve spojení s *j* (tj. *t(h)j*, *dj*, *k(h)j*, *gj*) nejprve palatalizovány a poté přetvořeny v afrikáty nebo sibilanty *ts*, *dz*, *s(s)* (srov. již str. 97n.):

to-so *tos(s)os* < *totjos (srov. ión.-att., ark.-kypr. τόσος, dór.-aiol. τόσσοος) „tak četný“,

a-pe-a-sa *ape(h)as(s)ai* < *ap-es-ŋt-jai (part. fem. od ἀπειμι) „nepřítomná“,

to-pe-za *torpedza* < **tr̥-pedja* (srov. att. τράπεζα) „stůl“,

ka-za *khaltšã* < *khalkjã fem. (srov. att. χάλκειος...) „bronzová“,

me-zo *medzōs* < *megjōs m-f (srov. με(ι)ζων „větší“).

c) Dentály byly v dat. plur. stejně jako ve futuru a aoristu nejprve připodobněny k následujícímu suffixovému *-s-*, a takto vzniklé *ss* se zjednodušilo v *s*, jako je tomu v iónsko - attičtině:

pa-si *pansi* < *pant-si dat. pl. od πᾶς „každý“,

pi-we-ri-si *Piweris(s)i* < *Piwerid-si dat. pl. od ethnika Πιερίδες,

-da-sa-tō *das(s)ato* < *dat-sato aor. od δατέομαι „rozdělovat“.

Zjednodušovalo se asi i sekundární *ss* v:

ze-u-ke-si *dzeuges(s)i* < *jeuges-si d. pl. od ζεύγος „spřežení“.

d) Ostatní případy asimilace:

Dentály se před suffixem *-phi* v instr. pl. měnily v labiály:

a-di-ri-ja-pi *andriamphi* < **-ant-phi* instr. pl. od ἀνδριάς „obraz člověka“,

ko-ru-pi *korupphi* < *koruth-phi instr. pl. od κόρυς „přilba“,

po-pi *popphi* < *pod-phi instr. pl. od πούς/πῶς „noha“.

Veláry zůstávají naproti tomu před *-phi* bez asimilace:

po-ni-ki-pi *phoinīkh-phi* instr. pl. od φοῖνιξ „palma“.

Pozn. K asimilaci nedošlo i u některých jiných souhláskových skupin:

– u *p-m*, *t-m* v part. perf. pas.:

e-ra-pe-me-na (*h*)e(*h*)rap(*h*)mena od ῥάπτω „sešívát“ (proti attickému ἔρραμμένα),

a-ra-ro-mo-te-me-no ar̥r̥(*h*)motmenō (du.) od ἀρμόττω „spojovat“ (proti attickému ἤρμοσμένος),

– při spojení tří konsonantů:

a₃-ka-sa-ma *aiksmans* od *aiksmā* αἰχμή „(hrot) kopí“.

Náhradní dlužení

Mykénská realizace nejmladšího (třetího) náhradního dlužení typu *ksenwos* „cizí“ > ξεινος (vých. iónština, vých. dórština), příp. ζῆνος (krétština) je vyloučena s ohledem na existenci mykénských tvarů jako ke-se-ni-wi-jo, ke-se-nu-wi-ja *ksenwion*, -a (s ještě dochovaným -w-) Totéž platí o výrazu ko-wo *korwos* „mladík“ (srov. iónské κοῦρος).

I druhé náhradní dlužení typu **pant-ja* > πάνσα > πᾶσα „celá“ pokládáme v mykénštině za nepravděpodobné, takže formu pa-sa interpretujeme jako *pansan(s)* ASg/Pl, pa-si jako *pansi* DPl, e-ko-si jako *ekhonsi* 3. pl. akt. „mají“, příp. a₃-ka-sa-ma jako *aiksmans* APl (srov. αἰχμή „kopí“).

O mykénském uskutečnění nejstaršího (prvního) náhradního dlužení typu **esmi* > ἔμι „jsem“ (srov. att. εἶμι se zavřeným ē, lak. ἦμι se středním ē, a naproti tomu lesb.-thess. ἔμι s geminací) jsme stále ještě v nejistotě. Na jedné straně nelze a-ke-ra₂-te číst jako vysoce archaické *agersantes* ani výraz o-pe-ro-sa jako *ophellonsa*; a na druhé straně nevíme, zda máme číst a-ke-ra₂-te jako *agerhantes* (s *rh*), nebo jako *agerrantes* (s geminovaným *rr*, jako to činí *M.S. Ruy Pérez* 1972; srov. i *A. Leukart* 1996, 311nn.), případně jako *agehrantes* nebo jako *agērantes*, tj. již s ē, ale bez přesnějšího údaje o jeho kvalitě. To platí *mutatis mutandis* i o o-pe-ro-sa: toto slovo nejčastěji interpretujeme buď jako *ophellonsa* nebo jako *ophēl(l)onsa*.

Často se tu dává přednost geminátě; zcela se však nedá vyloučit ani realizace prvního náhradního dlužení (viz *A. Bartoněk* 1967, *C.J. Ruijgh* 1967, *G. Dunkel* 1995). Z toho důvodu já sám přepisuji výrazy jako a-ke-ra₂-te, o-pe-ro-sa se zdloženým ē příp. ē: *agērantes*, *ophēl(l)onsa*.

Grassmannův zákon (Hauchdissimilationsgesetz)

Dosud panuje nejistota o době uskutečnění této disimilace, v jejímž průběhu se dyšné hlásky uvnitř jediného slova (*ph*, *th*, *kh*, příp. *h*-) změnilly v příslušné neaspirované hlásky, resp. v neaspirovaný počátek slova, např.

v slovním základu **thrikkh-*: nom. θρίξ, gen. τριχός „vlas“;

v **threph-*: fut. θρέψω, prez. τρέφω „živím“;

v **sekh-* > **hekh-*: fut. ἔξω, prez. ἔχω „mám“;

srov. i reduplikované πε- v perf. πέφασται „je zjevné“ proti základu φαν-(φάινω).

Zatím byly sneseny argumenty jak pro předmykénské, tak i pro postmykénské uskutečnění uvedené disimilace. Sám se kloním k její předmykénské disimilaci a spíše s ohledem na převažující mykénologickou praxi přepisuji výrazy jako e-ko-si v podobě *ekhonsi* a e-ke v podobě *ekhei*, abychom je bez vážného důvodu neodlišovali od alfabetického ἔχονσι (jako v arkadštině) nebo ἔχουσι (jako v iónsko-attičtině).